

Bilimde Eğik Başak Mı, Dik Başak Mı?

Umut Toprak

Bilimde Eğik Başak Mı, Dik Başak Mı?

Umut Toprak

Bazen bir cümleyle başlar her şey.
Bir toplantıda. Bir jüri odasında. Bir koridorda.
“Ben yaptım.”

Sonra hava değişir.
Kimi kaşını kaldırır. Kimi susar. Kimi içinden hükmü verir.

Kibir mi bu?
Yoksa hakkını teslim etme çabası mı?

İşte mesele burada.
Bilimde “ben” demek ayıp mıdır?
Yoksa “ben” demeden yapılan iş, gerçekten var mıdır?

İki atasözü, iki hakikat

Biz bu işi atasözleriyle büyütmiş bir toplumuz.
Ama atasözleri de tek bir yöne akmaz.

Bir yanda “dolu başak eğik olur.”
Yine “söz gümüşse sükût altındır.”
Sessizliği kutsar. Eğilmeyi övgüye çevirir.
Olgunluğu “geri durmak” diye tarif eder.
Bilgelğin sessizlikle, olgunluğun geri durmakla ölçüldüğü söylenir.
Bu bir erdem anlatısıdır.

Ama hayat, başka bir yerden konuşur.
Daha çıplak. Daha sert.
“Ağlamayan çocuğa meme verilmez.”
Bu bir erdem öğüdü değildir, ahlak telkin etmez.
Bu bir sistem tarifidir.
Ses çıkarmazsan, görünmez olursun.
Haklı olsan da. Çalışsan da. Üretsen de.
Yani Haklı olmanın yetmediğini, sessiz kalanının yok sayıldığını söyler.
Değerin olsa bile sesin yoksa, görünmez olduğunu hatırlatır.

Bilim susarak yürümez

Bilimde gerilim tam burada başlar.
Bir yanda sessizliği yücelten bilgelik dili,
öte yanda sesi ödüllendiren gerçeklik.
Bilim susarak ilerlemez.
Bilim konuşur.
Yazar. İddia eder. Savunur.
Hipotez susmaz. Veri mütevazı değildir. Sonuç bölümü tereddütle değil, açıklıkla yazılır.

Ama burada kritik bir ayrım vardır.
Her konuşma değerli değildir.
Her ses bilim değildir.

O yüzden kültür aynı anda şunu da söyler:
“Boş teneke çok ses çıkarır.”

Tam yerine oturan cümle budur.
Çünkü konuşmayı yasaklamaz.
Sesi yüceltmez.
İçeriği tartar.

Sesin yüksekliği değil.
Yani bilimde esas olan sesin taşıdığı ağırlıktır.

Gençler konuşmalı mı? Evet. Ama nasıl?

Gençler konuşmalıdır, evet.
Ama gençlerin en temel eksiği tecrübedir.
Bu bir kusur değildir; yaşı n doğal sonucudur.

Tecrübe eksikliği, konuşmamayı değil, nasıl konuşulacağını öğrenmeyi gerektirir.
Özgüven, veriye yaslandığında bilimsel bir güçtür.
Aynı özgüven, okumadan ve dinlemeden beslendiğinde kibire dönüşür.

Bu ayrımı yapmadan gençlerden susmalarını istemek yanlıştır.
Ama bu ayrımı öğretmeden “konuşun” demek de sorumsuzluktur.

Bilimde gençlerin görevi sadece konuşmak değildir.
Diğer bir görevi de soru sormaktır.
Yeri gelince itiraz etmek gerekir, ama ezberden değil.
“Ben böyle düşünüyorum” demek gerekir.
Ama “ben kesinlikle doğru biliyorum” iddiasına kapılmadan..

Genç sustukça sistem “**rahatlar**”.
Daha doğrusu sarsılmadığı için kısa vadede rahatlar!
Fakat uzun vadede sorgu ve denetim azaldıkça körelir.
Bu yüzden gençlerin sesi bilimin taze kanıdır.
Ancak aynı tazelik, öğrenmeyle birleşmediğinde gürültüye dönüşebilir.
Genç konuşurken öğrenmezse, bilim ilerlemez.

Kıdemli ne yapar?

Kıdemli, çerçeve kurandır.
Yön verendir.
Risk alandır.
Standardı belirleyendir.

Genç çoğu zaman üretimin yükünü taşır.
Kıdemli çoğu zaman fikrin yükünü taşır.

İkisi de emektir.
İkisi de sahibine yazılmalıdır.

Birinin emeğini “işçilik” diye küçümsemek ne kadar yanlıştır,
diğerinin fikrini “zaten yukarıda” diye görünmez saymak da o kadar yanlıştır.

Bilimde adalet, hiyerarşıyi yok etmek değildir.
Bilimde adalet, hiyerarşinin her basamağında emeği doğru yazmaktır.

Çözüm nerede?

Susmak bazen bilgeliktir, evet.
Ama her zaman değil.

Konuşmak bazen cesarettir, evet.
Ama her zaman değil.

Mesele “sus” ya da “konuş” değil.
Mesele şu:
Neyi, ne zaman, hangi derinlikle söylediğin.

Genç konuşmalı.
Ama tecrübeyi küçümsemeden.
Kıdemli konuşmalı.
Ama suskunluğu erdem diye dayatmadan.
Gürültüye teslim olmadan.

Ve ikisi de şunu bilerek:
Dolu başak eğilir.
Ama tamamen kaybolursa hasat yapılmaz.
Boş teneke çınlar.
Ama bilim, çınlamayla değil, içerikle yürür.

Son söz

Konuşmak cesaret ister,
susmak bazen bilgelik,
ama neyi, ne zaman ve hangi derinlikle söylediğini bilmek bilimsel olgunluğun asıl ölçüsüdür.

Gerçek mütevazılık görünmez olmak değildir.
Gerçek mütevazılık, dolu başak olduğunu bilip gerektiğinde eğilmek, gerektiğinde ise doğrulanabilmektir.